

Вікторія ТОВТ,

*бакалавр-туризмознавець факультету туризму та міжнародних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна, Ужгород),
prettygirlvika94@mail.ru*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТИЧНОЇ ЗОНИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті здійснено дослідження історії становлення та розвитку рекреаційної зони Закарпаття. Автор дійшов висновку, що природно-ресурсний потенціал області, вигідне географічне положення, наявність джерел мінеральних та термальних вод, багата культурно-історична спадщина є вагомими передумовами пріоритетного розвитку індустрії туризму, санаторно-курортного лікування, оздоровлення, відпочинку, спрямованого на вітчизняних та іноземних споживачів. Розкриття теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. У науковому доробку також використано спеціально наукові методи дослідження: історико-порівняльний, історико-синтетичний, історико-діахронний, емпіричного аналізу тощо.

Ключові слова: *Закарпаття, туризм, рекреація, курортна галузь, природні ресурси, антропогенні ресурси.*

Літ. 19.

Victoria TOVT,

*bachelor, Uzhgorod National University, faculty of tourism and international communications,
(Ukraine, Uzhgorod), prettygirlvika94@mail.ru*

HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS RECREATION AND TOURIST AREA OF TRANSCARPATHIAN REGION

The article studies the history of formation and development of recreational areas of Transcarpathia. The author concludes that the natural resource potential of the region, favorable geographical location, availability of mineral and thermal waters, rich cultural and historical heritage is an important prerequisite for the priority development of the tourism industry, spa treatment, rehabilitation, recreation, aimed at domestic and foreign customers. The theme was made possible through the use of scientific methods of knowledge: analysis, synthesis, system, synthesis, specific, historical and dialectical method. In this scientific work also used special scientific methods: historical-comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more.

Keywords: *Transcarpathia, tourism, recreation, resort industry, natural resources and anthropogenic resources.*

Ref. 19.

Викторія ТОВТ,

*бакалавр-туризмовець факультета туризму та міжнародних комунікацій,
ГВУЗ «Ужгородський національний університет» (Україна, Ужгород),
prettygirlvika94@mail.ru*

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИОННО- ТУРИСТИЧЕСКОЙ ЗОНЫ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проведено исследование истории становления и развития рекреационной зоны Закарпаття. Автор пришел к выводу, что природно-ресурсный потенциал области, выгодное географическое положение, наличие источников минеральных и термальных вод, богатое культурно-историческое наследие являются весомыми предпосылками приоритетного развития индустрии туризма, санаторно-курортного лечения, оздоровления, отдыха, направленного на отечественных и иностранных потребителей. Раскрытие темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа,

синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В научном исследовании также использованы специально научные методы исследования: историко-сравнительный, историко-синтетический, историко-диахронный, эмпирического анализа и др.

Ключевые слова: Закарпатье, туризм, рекреация, курортная отрасль, природные ресурсы, антропогенные ресурсы.

Лит. 19.

Постановка проблеми. Закарпатська область багата на туристсько-рекреаційні ресурси. Цей край здавна славиться цілющими мінеральними водами, гірськими та рівнинними ландшафтами, історико-культурною спадщиною. Щорічно Закарпаття відвідують тисячі відпочивальників, туристів, які метою подорожі обирають лікувальний туризм. Це свідчить про актуальність і соціальну значущість цього напрямку туристичної діяльності в краї.

Закарпатська область має розвинуту промисловість, сільське і лісове господарство. Далеко за межами області відомі закарпатські вина, мінеральні води, продукція лісової і деревообробної промисловості, художні вироби з дерева та інше. Область розташована на південно-західних відрогах зелених Карпат, та межує з Угорщиною, Польщею, Румунією, Словаччиною.

Аналіз досліджень. Дослідження проблем розвитку рекреаційно-туристичної зони Закарпаття та України, здійснили зокрема, В. Кифяк [6; 7], В. Матеш [8], В. Сафулліна [10], Г. Уварова [13] та ін. Серед зарубіжних науковців, які досліджують проблеми розвитку рекреаційної галузі світового туризму, можна виділити Я. Варжінську [18], С. Віржіковського [19]. У ряді їх праць була подана також класифікація рекреаційних ресурсів.

Метою статті є проаналізувати стан і можливі перспективи розвитку рекреаційно-туристичної зони Закарпатської області. Для реалізації мети визначено основні завдання: дослідити історичну базу розвитку рекреаційно-туристичної зони та виходячи з історичних передумов розкрити характерні риси можливих шляхів розвитку рекреаційно-туристичної зони Закарпатської області.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційна діяльність бере свої початки, ще з давніх часів. Історія античної Європи передає інформацію про два на той час популярних способи організації людиною вільного часу, які із певними видозмінами й доповненнями дійшли до наших часів – давньогрецький та давньоримський. Зокрема, у Давній Греції дозвілля було визначене як вивчення та споглядання найвищих цінностей світу – досконалості, краси, правди, знання, справедливості тощо. Це споглядання вимагало звільнення особистості від щоденної фізичної праці, що і дозволяло спрямовувати її зусилля у річище інтелектуальних, естетичних та громадянських зусиль. Це було можливо тільки за умови чіткої стратифікації давньогрецького суспільства. На разі лише еліта мала вільний час і одержувала можливість або створювати предмети матеріальної і духовної культури, або інтегрувати вже існуючі культурні цінності і досягати високого рівня духовності, тоді як нижчі соціальні прошарки повинні були працювати.

Серед давньогрецької еліти популярною формою організації дозвілля стали мандрівки як у межах Еллади, так і за її межами. Вони пов'язувалися із навчанням, пізнанням прекрасного: творів мистецтва, відвідуванням природних ландшафтів, ознайомленням з архітектурою, лікуванням, поклонінням релігійним святинам, участю в різноманітних змаганнях інтелектуального та спортивного характеру [11, 58–63].

У давніх греків римляни запозичили любов до подорожей, яка підживлювалася сформованим імперським світоглядом. Розширення кордонів за рахунок постійних завоювань, усвідомлення величі держави, яка панувала над Середземномор'ям і більшою частиною Європи, спонукали заможних громадян Давнього Риму до подорожей, метою яких було знайомство із новими землями. Не останню роль при цьому відіграло і дорожнє будівництво, якому у Давньому Римі приділялася значна увага. У період розквіту Римської Імперії популярними були поїздки до Греції, Єгипту з метою поповнення знань, задля розваг і лікування [11, 58–63].

Що ж стосується Закарпатської області майже всі види туризму, які сьогодні культивуються у нашій області, почали розвивати ще за часів перебування нашого краю в складі Австрійської імперії та Чехословаччини. У 1885 р. на всесвітній сільськогосподарській виставці у Будапешті Мукачівська домінія була представлена окремим павільйоном. Граф Ервін-Фрідріг Шенборн-

Бухгайм (1837 – 1903) передбачив прибутки від туризму і мисливства, не скупився на кошти, вкладаючи їх у розвиток туризму і його інфраструктуру. У цьому ж році (1885 р.) у Мукачеві при центральній канцелярії домінії було відкрито туристичне бюро – Reisebüro, починає виходити ілюстрований туристичний путівник із туристичною мапою домінії. Природоохоронні функції покладалися на лісівників, через угіддя яких проходив туристичні маршрути чи знаходилися туристичні притулки, а також на екскурсовода, який подавав у туристичне бюро докладний звіт. Неорганізованого безконтрольного туризму не було. У мальовничих місцинах відкривалися туристичні притулки та пансіонати. Зокрема, у В. Визниці, Пузняківцях, Синяку, Солочині, Полянні, Жденіві, Пашківці, Нижніх Воротах. Так, про Нижні Ворота із зазначеного путівника довідуємося, Н. Ворота – це окружний центр, який у 1835 р. одержав статус міста і Магдебурзьке право. У кінці текст закінчується запрошенням відвідати цю гірську мальовничу місцину [17].

Розвивався рекреаційний туризм і у другій половині XIX ст. на Мараморощині, про що свідчить туристичний путівник «Тячево-Усть-Чорна» – «Tescow-Koningsfeld» (1890 р.), укладеного службовцем Г. Зайделем. Це професійний путівник із туристичною мапою Тересвянської долини, вказаними туристичними притулками у Дубовому, Красні, Усть-Чорні, Брустурах, Р. Мокрій, Н. Мокрій, а також на полонинах. В Усть-Чорній тоді функціонувала родонова купіль та пансіонат на 15 осіб. Окрім цього, автор путівника у передмові акцентував увагу на тому, що туристичну подорож потрібно було заздалегідь планувати відповідно до віку її учасників, передбачити всі можливі варіанти перешкод чи несподіванок, шляхи їх усунення. Філія турбюро в Усть-Чорній, окрім іншої мандрівки, пропонувала кінні та водні маршрути. Про туристичне життя на Мараморощині кінця XIX і початку XX ст. довідуємось також із репортажів публіциста Г. Шмідта-Егера під узагальненою назвою «У долині Тересви» (Im Teresva Tal, 1932 р.) [17].

У 1897 р. головний лісничий мукачівської домінії Сарт видає туристичний путівник «Берегвар і його Токаниці», нині санаторій «Карпати» (Y. Sart. Beregwar – Reisefurher). Не минував сферу туризму і відомий вчений енциклопедист Т. Легоцький, який у 1912 р. видав туристичний путівник, «Мукачівський замок Паланок» – короткий нарис мукачівського замку, та його околиць (Burg Palanok – Reisefurher).

У складі новоствореної Чехословаччини (1919 – 1939 рр.) у краї стали істотно розвиватися літні й зимові, піші й лижні види туризму. Головну роль у масштабному розвої матеріальної бази галузі зіграв Клуб чехословацьких туристів (ЧСКТ), який мав свої відділення в усіх окружних центрах Підкарпатської Русі. Відділення організації надавали методичну і практичну допомогу всім відпочиваючим в організації індивідуальних та групових маршрутів [11, 58–63; 17].

На той час туристична база в області була нерозвинута, і Клуб співпрацював із державними органами лісового господарства краю, які володіли розгалуженою мережею лісових доріг, вузькоколіюк, десятками водосховищ, що акумулювали воду для сплаву бокорів у верхів'ях рік. Поблизу водосховищ зводилися житлові будинки для охорони цих штучних водних споруд. На них постійно працювало декілька десятків лісорубів і бокарашів, для яких була створена система обслуговування й забезпечення харчами. В окремих випадках туристи для нічлігу могли використовувати добре впорядковані будинки для лісників. Крім того, ЧСКТ протягом 20–30 років XX ст. зумів звести власні притулки у вигідних місцях – поблизу доріг, вузькоколіюк, водосховищ, що забезпечувало більшу надійність для проживання та харчування туристів. У літній туристичний сезон полонини та гірські луки були досить густо всіяні колибами для пастухів, літніми чи зимовими огороженими стійлами, кошарами, стоянками та струнками для великої рогатої худоби, овець, коней, свиней, чим особливо користувалися неорганізовані нечисленні групи туристів й індивідуали, а також автотуристи. Завдяки цьому мандрівники могли при потребі встановити поблизу намети, дешево закупити молочні й м'ясні продукти [17].

До переліку найбільш відвідуваних об'єктів показу у чотирьох туристичних регіонах належали культурні, історичні, архітектурні, природні пам'ятки Ужгорода, Мукачева, Хуста, Виноградова, Тячева, Рахова, інших окружних центрів і коронних міст попередніх історичних

періодів. Зокрема, Солотвинські солекопальні, Лисичівська «Гамора», Синевирське озеро, 12 замків або їх руїн, понад два десятки монастирів, народні промисли Липчі, Ганичів, Великого Бичкова, Рахова тощо. Про активну діяльність Закарпатського відділення КЧСТ свідчить те що, Клуб побудував 17 власних туристичних хат і притулків, ресторан у с. Невицьке, готель у Рахові, човнову станцію у Хусті. ЧСКТ вів систематичну й послідовну пропаганду здорового способу життя, рекламував зимові й літні туристичні маршрути, прокладав нові лижні траси, планував будівництво гірськолижних баз на Березнянщині, Іршавщині, Рахівщині, Воловеччині, на Полонині Руна, боржавських полонинах, хребті Свидовець, на горах Стій і Великий Верх.

У селах Ужанської і Турянської долини, зокрема у Невицькому, Заріччі, Дубриничах, Кострині, Тур'ї-Реметах, Лумшорах, Тур'ї-Полонини розвивався приватний туризм. Вимоги до господарів були надзвичайно високими, як у наданні побутово-фінансових, так і санітарно-гігієнічних послуг. Реєструвалися списки тодішніх господарів приватного туризму. Зокрема, у 1923 році І. Крал та А. Свобода видають «Туристичний путівник Підкарпатської Русі та Словаччини на схід від Кошиць». А у 1924 р. Карл Касалицький видає подібне видання «Пішки з Ужгорода на Говерлу» [17].

У радянський час туристична галузь була зорієнтована на рекреацію. Масово будувалися санаторії, великі і малі оздоровниці. З'являються рекреаційні зони довкола Поляни, Шаяна, Синяка, Голубинога, Н.Солотвина, Солотвина, Сойм. Підсумком розвитку туристичної індустрії у Радянському Союзі стала створення курортних зон «Укпрофоздоровниці» та «Колгоспоздоровниці»: Поляна (Свалявський район), Шаян (Хустський район), Гірська Тиса (Рахівський район), Сойми (Міжгірський район), Карпати та Синяк (Мукачівський район); рекреаційно-спортивних зон Берегово (термальні басейни), Жденієво, Красія, Подобовець (гірськолижні витяги), туристичних маршрутів Боржавські полонини, Полонина Руна [17].

На початку 90-х р. туристична галузь функціонувала базуючись на радянських санаторно-курортних об'єктах та у виїзному туризмі [4, 218–224].

Як уже зазначалось, Закарпатська область має значні передумови для розвитку рекреаційних територій, що зумовлено наявністю природних бальнеологічних ресурсів, сіткою санаторно-курортних закладів і необхідної для їх діяльності інфраструктури. Основна мета розвитку рекреаційної індустрії у Закарпатській області полягає у створенні конкурентоспроможної на світовому ринку сфери рекреаційних послуг, спрямованої на максимальне задоволення рекреаційних потреб населення України, забезпечення на цій основі комплексного розвитку території і її соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги [1; 6, 157–161; 7, 116–119].

На основі світового досвіду та економічного стану України у нинішніх умовах в основу рекреаційної політики треба покласти такі пріоритети:

1. Забезпечення «внутрішньої конвертованості» рекреаційних послуг шляхом підвищення їх якості і розширення асортименту, поліпшення сервісних умов обслуговування;
2. Обмеження нового будівництва рекреаційних об'єктів, реконструкція і модернізація тих, що діють;
3. Концентрація коштів і ресурсів на об'єкти інфраструктури;
4. Створення рекреаційних зон у приміських територіях для короткотривалого відпочинку населення великих міст;
5. Організація виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції для задоволення потреб відпочиваючих у високоякісних продуктах харчування;
6. Активне залучення приватного сектора, особливо у гірській місцевості, до туристського бізнесу;
7. Пошук оптимальних форм залучення іноземного споживача через створення відповідного сервісу обслуговування і надання рекреаційних послуг, що користуються попитом на міжнародному ринку, зокрема, ліцензійне мисливство;
8. Створення сучасної інформаційно-маркетингової служби у сфері рекреаційного бізнесу;
9. Вивчення структури і напрямків туристичних потоків та їх прогнозування;

10. Вивчення міжнародного ринку рекреаційних послуг, ділової активності і конкретних пропозицій іноземних інвесторів;

11. Активне формування висококваліфікованого кадрового потенціалу у сфері рекреаційного бізнесу;

12. Підготовка менеджерів, обслуговуючого персоналу, у тому числі за кордоном;

13. Налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу [9, 74; 13, 29].

Реалізація вищенаведених пріоритетів створить необхідні умови для подальшого цілеспрямованого розвитку рекреаційної індустрії, стабілізує економічне становище рекреаційних об'єктів.

Відзначимо, що ступінь рекреаційного освоєння окремих зон і центрів має лімітуватись показниками рекреаційної місткості території, що базується на нормах антропогенного навантаження на ландшафт Закарпатської області. Для цього необхідно виділити:

1. Існуючі рекреаційні центри потенційного розвитку;

2. Рекреаційні центри обмеженого розвитку;

3. Резервні зони рекреаційного освоєння [2; 3; 12, 136–139].

Слід зазначити, що зміни, які проводяться сьогодні у нашій країні, вимагають ефективнішого використання інноваційного чинника у розв'язанні багатьох проблем сучасного соціально-економічного розвитку країни. Зокрема, основною серед них – є охорона здоров'я людей, збільшення тривалості їх активного періоду життя.

До основних шляхів розв'язання цієї проблеми варто, безумовно, віднести докорінне поліпшення організації та управління процесами охорони здоров'я, зокрема розвитку рекреаційної індустрії. Особлива роль тут належить розвитку:

1. Оздоровчих та лікувально-профілактичних закладів;

2. Впровадженню нових науково-містких технологій рекреації, лікування, реабілітації, сервісу, екологічних і санітарно-епідеміологічних досліджень;

3. Професійному навчанню персоналу та підвищенню ефективності управління рекреаційною індустрією в регіоні.

Наведена градація територій зумовлює тактику і стратегію її освоєння. Районами першочергового освоєння слід вважати існуючі рекреаційні центри з певним розвитком інфраструктури Закарпатської області, де потенційно можливе до науково обґрунтованих норм збільшення місткості рекреаційних об'єктів [15, 68].

Території з високим лікувально-оздоровчим, пізнавально-естетичним і туристичним потенціалом, які і на даний час не освоєні, становлять резервний рекреаційний фонд регіону. У перспективі з урахуванням реальних змін у розвитку існуючих центрів, наявності матеріально-фінансових ресурсів, кон'юнктури ринку на відповідні послуги деякі території можуть відводитись під рекреаційне освоєння [8, 74].

У відповідності до нормативних документів, необхідно відзначити наступні пріоритетні напрямки розвитку туризму:

1. Розвиток туристичної і транспортної інфраструктури області. Передбачено, формування цілісної системи туристичних шляхів області із сучасною інфраструктурою. Узгодження планів ремонту та будівництва доріг, у тому числі велоспорних доріжок області, з програмою розвитку туризму у частині розвитку туристичної інфраструктури. Очікувані результати: підвищення привабливості області як туристичного регіону, покращення якості туристичних послуг, збільшення туристичних потоків на територію області через покращення системи дорожнього сполучення;

2. Координація залучення інвестицій у туристичну індустрію, у тому числі для будівництва об'єктів придорожнього сервісу, а також колективних та індивідуальних засобів розміщення в районах і містах області. Очікувані результати: формування сприятливого інвестиційного іміджу, збільшення обсягів інвестування в туристичну галузь, підвищення привабливості області як туристичного регіону, збільшення кількості робочих місць, зростання якості життя населення;

3. Створення та відновлення розгалуженої системи туристичних маршрутів, їх обстеження, апробація, впровадження, інформаційний супровід та інфраструктурне забезпечення за напрямками туристичних маршрутів, зокрема, маркування, встановлення вказівників. Поліпшення транспортно-логістичних можливостей області. Очікувані результати: підвищення привабливості області як туристичного регіону, забезпечення безпеки туристів на території області, збільшення та впорядкування туристичних потоків [14, 210–218].

4. Сприяння модернізації матеріальної бази туристичної індустрії, у тому числі через забезпечення доступних умов відвідування туристичних закладів для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Очікувані результати: підвищення рівня привабливості та пристосованості до потреб туризму вільних будівель, створення передумов для формування конкурентоспроможного регіонального туристичного продукту, створення рівних умов для осіб з обмеженими можливостями;

5. Поліпшення руху туристичного транспорту в адміністративно-територіальних одиницях, облаштування спеціалізованих стоянок біля об'єктів туристичних відвідувань, встановлення двомовних туристичних знаків тощо, відповідно до державних стандартів. Очікувані результати: розвиток туристичної інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг, збільшення туристичних потоків, забезпечення безпеки туристів;

6. Облаштування джерел мінеральних вод та територій, прилеглих до нерухомих історичних пам'яток. Очікувані результати: розвиток туристичної інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг, збільшення туристичних потоків, забезпечення безпеки туристів;

7. Презентація області як туристичного регіону на національному та міжнародному рівні через участь у виставках, форумах, конференціях, круглих столах, семінарах тощо. Очікувані результати: формування сприятливого туристичного іміджу, розширення географії туристичних потоків в область, активізація туристичного бізнесу в регіоні;

8. Створення умов для формування області як центру міжнародного туризму в Україні. Очікувані результати: підтримка і консолідація профільної виставкової діяльності, створення на регіональному туристичному ринку однієї з найбільших національних туристичних виставок, розширення географії туристичних потоків в область, активізація туристичного бізнесу в регіоні тощо [16, 6–10].

Пріоритетні напрями розвитку рекреаційно-туристської зони Закарпаття повинні бути наступними:

1. Створення та просування туристичного продукту Закарпаття на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках;
2. Розвиток та реконструкція дорожньо-транспортної інфраструктури;
3. Розвиток оздоровчо-лікувального туризму на базі мінеральних та біотермальних вод Закарпаття;
4. Розвиток сільського туризму;
5. Розвиток екологічного туризму на основі природо-заповідних територій краю;
6. Сприяння розвитку активних видів туризму: пішохідного, гірського, водного, гірськолижного, водного, кінного тощо з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища;
7. Забезпечення туристично-рекреаційної галузі області кваліфікованими кадрами;
8. Запровадження системи контролю за роботою туристичних підприємств, екскурсіводів та гідів-перекладачів, що працюють на території Закарпатської області;
9. Підвищення якості та розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг;
10. Створення сприятливих економіко-правових та організаційних умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну сферу;
11. Проведення інформаційно-рекламної роботи щодо популяризації та пропаганди туристичного потенціалу Закарпаття на світові туристичні ринки;
12. Підтримка фестивального руху на Закарпатті;
13. Активізація міжнародної співпраці у сфері туризму і курортів;

14. Налагодження співпраці між владою, представниками туристичного бізнесу та громадськістю [5, 36–38].

Висновки. Отже, реалізація зазначених заходів сприятиме створенню умов для впровадження ефективної маркетингової та інформаційної політики з підтримки регіонального та вітчизняного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках, зростанню туристичних потоків та збільшенню надходжень від туристичної діяльності до бюджетів усіх рівнів. Розвиток туризму в області стимулюватиме економічну активність, розвиток малого й середнього бізнесу, сприятиме створенню нових робочих місць в різних секторах економіки. Створення високоякісного туристично-рекреаційного продукту та формування конкурентоспроможної на внутрішньому й світовому ринках індустрії туристичних і рекреаційних послуг забезпечить комплексний розвиток території, сприятиме формуванню області як центру рекреаційної діяльності туристичної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України про туризм // Досьє підприємця. – 1995. – № 103. – С. 11.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 11. – С. 112.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»» від 21 січня 2010 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1826-17>.
4. Биркович В. І. Тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 218–224.
5. Іванух І. Природно-ресурсний потенціал України і шляхи підвищення його використання / І. Іванух, Б. Данилишин // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 36–38.
6. Кицяк В. Ф. Рекреаційна спеціалізація як умова посилення конкурентоспроможності регіону / В. Ф. Кицяк // формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №2. – С. 157–161.
7. Кицяк В. Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи / В. Ф. Кицяк В. Ф. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №1. – С. 116–119.
8. Матеш В. А. Україна запрошує на відпочинок // Вісті з України. – 2009. – № 4. – С. 54.
9. Орлов О. Важливість курортно-рекреаційного комплексу зростає / Олівер Орлов // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 76.
10. Сафулліна В. Перспективи розвитку курортної галузі та рекреаційних територій в Україні / В. Сафулліна // Управління сучасним містом. – 2007. – № 12. – С. 88–94.
11. Смаль І. В. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля / І. В. Смаль, В. В. Смаль // Міжнародна науково-практична конференція. – Київський національний університет культури і мистецтв 4–6 червня 2004 р. – 2004. – С. 58–63.
12. Стеченко Д. М. Наукові аспекти економічної діагностики природно-рекреаційного потенціалу регіону / Д. М. Стеченко // формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №1. – С. 136–139.
13. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України / Г. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – №2. – С. 29.
14. Хамініч С. Ю. Ефективність методів управління маркетингом у сфері туризму / С. Ю. Хамініч // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – №1. – С. 210–218.
15. Харічков С. К. Проблемні питання сталого розвитку рекреацій та туризму в Україні / С. К. Харічков // Туристично-краєзнавчі дослідження. – 2009. – № 2. – С. 68.
16. Цьохла С. Ю. Активізація та розвиток інвестиційної діяльності в сфері курортно-рекреаційного господарства / С. Ю. Цьохла // Інвестиції : Практика та досвід. – 2008. – № 22. – С. 6–10.
17. Шандор Ф. Розвиток туризму / Ф. Шандор // Електронний ресурс : <http://www.zakarpattia.com/?p=795/>
18. Warzynska Y. Ocena zasobow srodowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na podstawie W. Kranowskego) / Y. Warzynska. – Warszawa–Krakow : Wyd. PWN, 1974. – 135 s.
19. Wyrzykowski S. Geograficzne uwarunkowania zazwoyu turystyki w Polsce / S. Wyrzykowski. – Wroclaw : Wyd. PWN, – 1986. – 231 s.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy pro turyzm // Dosie pidpriyemtsia. – 1995. – № 103. – S. 11.
2. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro pryrodno- zapovidnyi fond Ukrainy» // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2010. – №11. – S. 112.

3. Закон Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy»» vid 21 sichnia 2010 r. [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1826-17>.
4. Byrkovych V. I. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku turystychno-rekreatsiinoi haluzi v Zakarpatskii oblasti / V. I. Byrkovych // Stratehichni priorytety (dar). – 2009. – № 2. – S. 218–224.
5. Ivanukh I. Pryrodno-resursnyi potentsial Ukrainy i shliakhy pidvyshchennia yoho vykorystannia / I. Ivanukh, B. Danylyshyn // Ekonomika Ukrainy. – 2008. – № 1. – S. 36–38.
6. Kyfiak V. F. Rekreatsiina spetsializatsiia yak umova posylennia konkurentospromozhnosti rehionu / V. F. Kyfiak // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2009. – № 2. – S. 157–161.
7. Kyfiak V. F. Sfera rekreatsii ta turyzmu yak skladova rehionalnoi ekonomichnoi systemy / V. F. Kyfiak // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2006. – №1. – S. 116–119.
8. Matesh V. A. Ukraina zaprosuie na vidpochynok // Visti z Ukrainy. – 2009. – № 4. – S. 54.
9. Orlov O. Vazhlyvist kurortno-rekreatsiinoho kompleksu zrostaie / Oliver Orlov // Ekonomist. – 2008. – № 10. – S. 74.
10. Safullina V. Perspektyvy rozvytku kurortnoi haluzi ta rekreatsiinykh terytorii v Ukraini / V. Safullina // Upravlinnia suchasnym mistom. – 2007. – № 12. – S. 88–94.
11. Smal I. V. Pedahohichni ta rekreatsiini tekhnologii v suchasniyi industrii dozvillia / I. V. Smal, V. V. Smal // Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. – Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv, 4–6 chervnia 2004 r. – 2004. – S. 58–63.
12. Stechenko D. M. Naukovi aspekty ekonomichnoi diahnostyky pryrodno-rekreatsiinoho potentsialu rehionu / D. M. Stechenko // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2010. – № 1. – S. 136–139.
13. Uvarova H. Rekreatsiino-turystychnyi potentsial Ukrainy / H. Uvarova // Heohrafiia ta osnovy ekonomiky v shkoli. – 2008. – № 2. – S. 29.
14. Khaminich S. Yu. Efektyvnist metodiv upravlinnia marketynhom u sferi turyzmu / S. Yu. Khaminich // Pivdenoukrainskyyi pravnychi chasopys. – 2007. – № 1. – S. 210–218.
15. Kharichkov S. K. Problemni pytannia staloho rozvytku rekreatsiiax ta turyzmu v Ukraini / S. K. Kharichkov // Turystychno-kraieznavchi doslidzhennia. – 2009. – № 2. – S. 68.
16. Tsokhla S. Yu. Aktyvizatsiia ta rozvytok investytsiinoi diialnosti v sferi kurortno-rekreatsiinoho hospodarstva / S. Yu. Tsokhla // Investytsii : Praktyka ta dosvit. – 2008. – № 22. – S. 6–10.
17. Shandor F. Rozvytok turyzmu / F. Shandor // Elektronnyi resurs : <http://www.zakarpattia.com/?p=795/>
18. Warzynska Y. Ocena zasobow srodowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na podstawie W. Kranowskego) / Y. Warzynska. – Warszawa–Krakkow : Wyd. PWN, – 1974. – 135 s.
19. Wyrzykowski S. Geograficzne uwarunkowania zazwoyu turystyki w Polsce / S. Wyrzykowski. – Wroclaw : Wyd. PWN, 1986. – 231 s.

Статтю подано до редакції 10.11.2016 р.